

ETT HANDELSHUS I 1700-TALETS SKÅNE

Av chefredaktör HUGO CARLSSON

BLAND rariteterna i Kristianstads museum finns ett par föga uppmärksammade handelsböcker, som har åtskilligt att förtälja om handelslivet i 1700-talets Skåne. Böckerna har en gång tillhört den framstående skånske handelsmannen och skeppsredaren Berndt Johan Burmester och efter dennes död år 1753 Burmesters hustru, Sofia Hildebrand, som fortsatte affärsrörelsen med energi och framgång. De utgöras av en reskontra och en huvudbok samt en bok med förvandlingstabeller för valutor. Av böckerna är särskilt reskontran intressant; den lämnar nämligen värdefulla upplysningar om affärsförbindelser, priser, betalningsmetoder, assuransmöjligheter och mycket annat.

I våra dagar är det svårt att tänka sig, att Kristianstad med sitt läge långt från havet en gång var Skånes förnämsta sjöfartsstad vad trafiken på Sydeuropa och Medelhavet beträffar, men så var det vid 1700-talets mitt. Kristianstad var den av de skånska sjö- och stapelstäderna, som utsände de flesta fartygen på saltresor till Spanien och Portugal; strängt taget var denna stad den enda med någorlunda regelbundna förbindelser på ifrågavarande trade. Till och med Malmö låg långt efter ända till början av 1770-talet, då Kristianstads sydeuropeiska förbindelser med ens upphörde. En av de köpmän, som länge upprätthöll dessa förbindelser, var Burmester. En granskning av hans handelsböcker ger vid handen, att firmans utrikeshandel var i hög grad västligt orienterad, vilket i främsta rummet berodde på exportvarornas art: det var huvudsakligen alun, pottaska, tjära och beck samt i någon mån tunnstävor, vilka varor hade god marknad i Holland, Frankrike och England. Burmesters fartyg, både hans egna och chartrade, seglade med last av dessa varor västerut genom Sundet för att i sinom tid återvända med vin, salt och specerier.

I Amsterdam hade Burmester ett exportvarulager, förvaltadt av

handelshuset Thomas & Adrian Hope. Lagret bestod huvudsakligen av beck och pottaska; det var år 1753 upptaget till ett värde av 19 220 daler smt i Burmesters böcker. Även firman Isaac & Jacob Toutin i Stockholm förvaltade ett varulager åt Burmester. Stockholmsfirman anlätades också för att anskaffa fribrev och andra officiella handlingar, som var nödvändiga för att bedriva affärer på den tiden, och Hopes i Amsterdam ordnade ofta med försäkring av fartyg och last. Sjöförsäkringsväsendet var redan väl utvecklat, vilket kan belysas med ett par exempel ur Burmesters böcker.

Den 8 april 1752 ombesörjde Amsterdamsfirman försäkring av skeppet »Broder och Syster» (om 100 läster och förande 8 kanoner) för 11 000 floriner för dess resa från Lissabon till Cagliari på Sardinien sydost och från sistnämnda plats till Åhus. Premien utgjorde 5 procent av försäkringssumman, alltså 550 floriner, och härtill kom Hopes provision, $\frac{1}{2}$ procent, samt avgift för utskrivning av försäkringsbrev, varför hela kostnadssumman steg till fl. 608:12. Fartygets last bestod av bl. a. 14 oxhuvuden (c:a 3 300 liter) portugisiskt vin, vilket parti assurerades för 2 500 floriner mot en avgift av 133:10. Vidare hade erlagts försäkringsavgift för ett på utresan medfört parti beck till Le Havre, och under uppehållet på Cagliari redd erfordrades en specialförsäkring för 500 floriner; sedan firman J. G. & R. Burmester i Lissabon, möjligen släktingar till Burmester i Kristianstad, trasserat en förbindelse för allt detta, kom man efter diverse valutaomräkningar och med $4\frac{3}{4}$ proc.agio upp till en totalsumma av 943 floriner i försäkringsavgifter för denna resa.

Som bekant betalade Sverige en viss avgift till de marockanska potentater, som bedrev sjöröveri i stor skala, för att de skulle lämna svenska fartyg i fred, och kommerskollegium utfärdade särskilda pass, ibland kallade algeriska och ibland turkiska sjöpass, vilka fartygens befälhavare skulle uppvisa, när de blev prejade av korsarer. Även Burmesters fartyg medförde sådana pass, och en anteckning som denna i kontot för firmans mäklare i Stockholm, Isaac & Jacob Toutin, är inte ovanlig: »Sendten nach Amsterdam einem türkischen pass für Huckert Christina Charlotta, 48 dr smt.» Huckerton »Christina Charlotta» var ett galeasriggat fartyg av relativt ringa storlek.

Den kombinerade rederi- och handelsrörelsen gav god förtjänst. När fru Burmester avslutade kontot för firman Gebrüder de Neufville i Amsterdam år 1761 balanserade detta på 19 284 gulden holl. courante med 6 182 gulden Kristianstadsfirman tillgodo. Bland de

exportvaror firman Burmester handlade med, tog becket ett betydande utrymme. År 1753 rörde det sig om 1 152 tunnor, som jämte 56 tunnor tjära bokades för 14 692 dr smt. En stor del av denna export gick till Holland, men handelsböckerna upptar också konton för affärsförbindelser i Lübeck, Hamburg, Riga, Stralsund, Köpenhamn, Helsingör, Bordeaux, Danzig, Marseille, Bergen, Genua o. s. v. Kristianstadsfirmans affärsförbindelser bildade ett nät över hela västra Europa, från Stockholm till Barcelona och Genua, från Viborg till London. Pottaska var en stor artikel. Tunnstävorna såldes delvis genom andelsföretaget Klappholtz Handels Societet, där Burmester var delägare, och var avsedda för vinfat av olika storlekar, såsom pipor, långsmala fat rymmande 420 à 530 liter, och oxhuvuden, kärl med mera rundade former à 90 kannor, d. v. s. 236 liter, samt virke till tunnbottnar. Man räknade tunnstävorna i »ringar», varvid en ring var 4 skoockar à 60 stycken.

Firman Burmester förmedlade åtskilligt av det alun, som tillverkades vid det skånska alunbruket Andrarum. År 1753 utskeppade firman över Åhus alun för 13 999 daler smt, alltsammans inköpt genom hovkamrer Thomas Broome, som förmedlade dessa affärer åt bruksägarna, »Överstemarskalkinnan» Christina Piper och hennes son presidenten Carl Piper. Broome köpte också mycket varor av Burmester, såsom salt, vin, specerier, sydfruktar m. m. Saltet kostade på 1750-talet 6 daler tunnan, men priset steg sedermera till 9 daler. För ett ankare muscatel fick Broome betala 42 daler, ett halvankare »ponitac» kostade 20 daler, ett halvankare portugisisk mustard 20:16, franskt brännvin, d. v. s. konjak, 36 daler pr ankare (39,25 l), men det fanns också billigare »franzwein» på lager, för att inte tala om körsbärsvin, varav man kunde tillhandla sig ett halvt dussin stopbuteljer för 1 daler 16 skilling. Hovkamreren köpte också andra godsaker av Burmesters, både kanderad konfekt och »glatt» konfekt och konfekt i lådor.

Burmesters vinaffärer var omfattande; 1752 köpte firman av Zachau & Weltner i Bordeaux för 15,787 livres, och det står antecknat, att partiet sändes med skepparen Johannes Berg. Bland Burmesters anställda, som i mantalslängden är skrivna på köpmansgården, märkes kyparen Wincke, och denne har också ett litet konto i firmans räkenskaper. Yrkesbeteckningen »kypare» hade på den tiden en annan innebörd än nu — den har f. ö. nästan helt kommit ur bruk —; det var en man, som skötte ett vinlager, såg till att faten inte läckte eller angreps av svamp och att temperaturen var den rätta; han skulle kunna tappa och förskära,

och man torde kunna antaga, att kyparen Wincke också var väl förfaren i den subtila konsten att avsmaka viner.

Affärerna likviderades snabbt med olika slag av förbindelser, assignationer, solaväxlar och bankosedlar, utställda på olika belopp i silver- eller kopparmynt, men det hände också, att Burmester sände en större summa i plåtar med någon bonde till Thomas Broome; även så ålderdomliga mynt som caroliner förekom i penningtransaktionerna.

Handelsböckerna är huvudsakligen förda på tyska språket med ett och annat inslag av svenska, men på 1760-talet börjar reskontran plötsligt föras på holländska av en bokhållare, vars vackra antikvakursiv fördelaktigt bryter av mot tidigare handstilar.

Bland Burmesters svenska förbindelser var, som redan nämnts, Isaac & Jacob Toutin i Stockholm en av de viktigaste. Släkten kom in till Sverige från Belgien eller Frankrike i mitten av 1600-talet med juveleraren Valentin Toutin. En son till denne blev silkestrumpfabrikör och gifte sig med en syster till den rike grosshandlaren Jean Bedoire. Han avled 1747, och det var tydligen med ättlingar till honom Burmester drev affärer; det fanns 4 à 5 medlemmar av släkten verksamma i Stockholms näringsliv under frihetstiden.

Burmesters son, professorn i Lund Johan Henrik Burmester, var delägare i firman, likaså mågen, kaptenen vid Hamiltonska regementet Peter Silfverskiöld. Johan Henrik var egentligen naturvetare och blev »ekonomie professor» vid Lunds akademi år 1750. Han skulle undervisa i bl. a. botanik och zoologi, och man hoppades i Lund, att Burmesters lärostol skulle bli en motsvarighet till Linnés, som skänkt sådan glans åt Uppsala. Linné sammanträffade med magister Burmester i Kristianstad under sin skånska resa år 1749 och nämner den skånske forskaren med respekt. Till följd av tidens absurda befodringsförhållanden måste J. H. Burmester för att få någon lön övergå till professuren i romersk värtalighet och poesi, vilken han inte hade några förutsättningar att sköta. Han fortsatte även som professor rederiaffärerna tillsammans med firman i Kristianstad och ansågs vara en förmögen man, men hans bouppteckning uppvisar likväl brist.